

# Çar ordusunun şuşalı sərkdəsi

İmperatorun şəxsi mühafizəçisi olan Fərəc bəy Ağayev Qafqaz Əlahiddə Ordusunda general-leytenant rütbəsinə qədər yüksəlib

Şuşa nəinki ölkəmizdə, bütün dünyada tanınan elm dühaları, ədəbiyyat və incəsənət xadimləri, sənətkarları ilə yanaşı, həm də peşəkar hərbcilərin vətənidir. Qala-şəhərimizin əsrarəngiz təbiəti, qranit relyefi, kristal havası, minerallarla dolu suyu şairlərə, bəstəkarlara ilham, musiqiçilərə səs, alimlərə zəhin açıqlığı, ustalara unikal sənət qabiliyyəti verdiyi kimi, hərbi elminə üz tutanları da fiziki cəhətdən möhkəmləndirib, nəzəri-praktiki, taktiki nöqteyi-nəzərdən yetişdirib. İstər çar ordusu, istər keçmiş SSRİ silahlı qüvvələri, istərsə də Milli Ordumuzda şuşalı zabıt və əsgərlərin mərdliyi, hərbi anda sadıqlığı, rəşadəti barədə çox yazılıb.



Fərəc bəy Ağayev haqqında ilk məlumata "Kavkaz" qəzetinin 1891-ci il 8 dekabr tarixli sayında və "Kavkazski kalendar" məcmuəsinin 1873-1874-cü illər buraxılışlarında rast gəlinir. Həmin arayışda "Fərəc bəy" kimi göstərilən eloğlumuz həm də "Nikolay Nikolayeviç Ağayev" adlandırılır. Bəs fotoları altında "Tatarskiy bey" yazılan Fərəc Ağayev kimdir və nə üçün Nikolay Nikolayeviç kimi təqdim olunur?

Bunu aydınlaşdırmaq üçün yazıçı-jurnalist Şəmis-tan Nəzirinin mötəbər arxiv sənədləri əsasında yazdığı "Azərbaycan generalı" kitabındakı tarixi faktlar köməyimizə çatdı. Kitabda yer alan "Tarixdə iz qoyub qəhrəmanların" məqaləsində oxuyuruq ki, təbiətən çox ciddi, nizam-intizamlı, hündürboylu, mavi-gözlü "tatar balası" xidmətinin yeddinci ili ən yaxşı qvardiya rotmistri kimi Peterburqda çarın xüsusi qvardiya kazak polkunda leyb-qvardiya komandiri vəzifəsinə təyin olunur. Hər şey də bu təyinatdan sonra baş verir. Çoxlarının qibtə edəcəyi "xoşbəxt tale" Fərəc bəyi ömrü boyu vətəninə, doğmalarından, əzizlərindən uzaq salır. Gənc komandir intellektual davranışı, qeyri-adi hərbi qabiliyyəti, yaraşığı ilə tez bir zamanda I Nikolay və onun arvadının diqqətini çəkir. Onlar 1844-cü ildə bu igid qafqazlı zabiti oğulluğa qəbul edirlər. Bundan sonra F. Ağayev dönüb olur Nikolay Nikolayeviç. Uzun müddət Peterburqda Rusiya imperatorunun şəxsi mühafizəçisi olan Fərəc bəy rus qızı Mariya Fyodorovna ilə ailə qurur.

Ş. Nəzirli yazırdı: "1999-cu ilin aprel-may aylarında Gürcüstan Mərkəzi Dövlət Arxivində xalqımızın hərbcisi oğulları haqqında araşdırmalar apararkən indiyədək bizə məlum olmayan çoxlu sayda fotosəkil və rəsmi sənədlər əldə edə bildim. 1850-1855-ci illərdə Dmitri Yermakov soyadlı bir fotoqraf Qafqazın müxtəlif bölgələrini gəzmiş, ötən əsrin görkəmli adamlarının şəklini çəkmişdi. Fotoalbomda bir şəkil

diqqətimi cəlb etdi. Orada təxminən 40-45 yaşında cavan zabıt təsvir olunmuşdu. Qalmbığı, iri alınlı, mavigözlü zabitin qurşağında naxışlı xəncər bağlanmışdı. Ağayana oturuşunda bəy vüqarı vardı. Sanki dilə gəlib "mən azərbaycanlıyam!" deyirdi. Şəkildəki şəxsin kimliyini fondada saxlanan ad göstəricisindən öyrənə bildim: "2899 və 8215 sayılı fotosəkillərdə general-leytenant Fərəc bəy Ağayev təsvir olunmuşdur". Bir ay üçgünlük yaradıcılıq ezamiyyətimdə həmin anlardakı qədr sevinməmişdim. Necə sevinməyeydim, yüz səksən səkkiz il əvvəl anadan olmuş, yüz on bir il bundan əvvəl vəfat etmiş general soydaşımızın fotosəkilini indiyədək Azərbaycanda görünməmişdi..."

Burada maraqlı faktlardan biri də ondan ibarətdir ki, F. Ağayev milli mətbuatımızın banisi Həsən bəy Zərdabinin atası Səlim bəyin doğma dayısıdır.

F. Ağayev 1811-ci ildə Şuşada adlı-sanlı, təhsilli bəy ailəsində dünyaya gəlib. Uşaq vaxtından hərbcisi olmaq arzusu ilə ilk hərbi təhsilini Tiflis kadet korpusunda alıb. 1837-ci ildə isə Qafqaz Əlahiddə Ordusunda müsəlman süvari polkunda xidmətə başlayıb. 1850-ci ilə kimi şimal paytaxtında qüsursuz xidmət edərək polkovnik rütbəsində Əlahiddə Qafqaz Ordusunun sərəncamına göndərilib. 1853-1956-cı illərdə bacarıqlı sərkdəlik qabiliyyəti və fəaliyyətinə görə general-mayor rütbəsinə layiq görülüb. Birinci dərəcəli "Müqəddəs Anna" ordeni və daha bir neçə orden və medallarla təltiflənib. Ömrünün 40 ilindən çoxunu rus imperiyasının ordusunda xidmət edən soydaşımız 1882-ci ildə general-leytenant rütbəsi ilə istefaya çıxaraq Tiflisdəki Xeyriyyə Cəmiyyətində çalışıb. Fərəc bəy 1891-ci ildə 80 yaşında dünyasını dəyişib və öz vəsiyyətinə görə elə orada da müsəlman adəti ilə dəfn edilib.

*Qurban MƏMMƏDOV*